

*Теоретичні проблеми професійної підготовки фахівців за
магістерськими програмами в Україні та США*

Тетяна Толкова

У статті висвітлено актуальні проблеми професійної підготовки фахівців за магістерськими програмами в університетах України та США. Проаналізовано наукові дослідження вітчизняних та американських вчених у галузі педагогіки, культурології та філософії.

Ключові слова: вища освіта, професійна освіта, магістр педагогічної освіти.

Суспільні зміни, які відбуваються сьогодні у світі, ставлять підвищені вимоги до кожної людини, рівня її знань, особистісних якостей і рівня її професійної підготовки. Нові функціональні обов'язки спеціалістів у сучасних умовах вимагають змін у забезпеченні якості вищої освіти, методиці викладання навчальних дисциплін, професійній підготовці фахівців. На думку В. Кременя, наша освіта тривалий час формувала людину-функціонера, а тому виникла необхідність у створенні нової методично забезпеченої системи освіти. Усвідомивши, наскільки важливою є роль освіти у формуванні особистості, В. Кремень наголошує на необхідності її реформування і модернізації. Наукові дослідження вченого підтверджують висновки, що формування самодостатньої особистості – ключ до глибинних змін у суспільстві [6]. За таких умов проблема підготовки фахівців за магістерськими програмами набуває особливої актуальності, а її розв'язання потребує змін в українській системі педагогічної освіти. Глибокий аналіз тенденцій, концепцій, підходів, методології професійної підготовки магістрів дасть широке поле для розв'язання важливих теоретичних та практичних питань в Україні.

Метою статті є аналіз публікацій українських і американських науковців щодо специфіки підготовки фахівців за магістерськими програмами.

Вимоги до підготовки магістрів педагогічної освіти підвищуються прямо пропорційно вимогам до самої системи вищої освіти [7]. Впровадження ступеневої вищої освіти, на думку М. Згуровського, стало значним кроком у реформуванні освіти України. Він вважає, що хоча Україна однією із перших запровадила ступеневу освіту, все ж не розв'язала важливих структурних проблем, які виникли в період незалежності держави у зв'язку з особливостями трансформаційного періоду. Також дослідник визначає й розглядає проблему поступового погіршення якості вищої освіти [4, с. 368].

І. Зязюн визначає певні характерологічні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти. Зокрема, на сучасному етапі у багатьох вищих навчальних

зкладах здійснено системні перетворення їх форм: педагогічні інститути реформовано у педагогічні університети, а їх, у свою чергу, перетворено у класичні. На думку науковця, останнє не є надто вдалим кроком на шляху освітніх перетворень, адже класичний і педагогічний університети виконують специфічні функції у освітньому просторі України і не можуть забезпечити повноцінної заміни один одного [5, с. 106]. На думку І. Зязюна, головною стратегією у підготовці педагогічних кадрів в умовах реформування вищої освіти повинно бути збереження та розвиток як класичної, так і педагогічної університетської освіти. Гармонійне поєднання вказаних форм допоможе забезпечити висококваліфікованими педагогічними кадрами освітній простір України. Важливим напрямом у покращенні якості професійної підготовки майбутніх учителів І. Зязюн вважає створення системи незалежного оцінювання у сфері вищої педагогічної освіти. Адже однією із причин недовіри до якості українських дипломів за кордоном є відсутність стандартизованих систем оцінки професійної педагогічної освіти [5, с. 109–110].

А. Алексюк вважає, що вища педагогічна освіта сприяє зростанню інтелектуального потенціалу нації, зумовлює всебічний особистісний розвиток і повинна стати активним засобом на шляху формування духовності українського суспільства [1, с. 248]. Адже саме у вищій освіті закладені основи щодо якісної підготовки фахівців, зокрема магістрів педагогічної освіти.

Важливого значення сьогодні набувають ідеї неперервної освіти, що ґрунтуються на гуманістичних цінностях і впливають на концепцію підготовки магістрів педагогічної освіти. Суть цього концептуального підходу полягає у тому, що особистості необхідно створювати умови для повноцінного та всебічного розвитку впродовж життя на різних етапах її професійного становлення [10, с. 17–18]. Зміст неперервної освіти, принципи наступності та послідовності, структура системи вищої освіти, основні положення магістерської підготовки, особливості професійної культури, сучасні форми та методи навчання тощо розкрито у працях В. Андрущенка, В. Береки, В. Кременя, Н. Ничкало, В. Поліщук та ін. Наприклад, В. Берека розглядає фахову підготовку магістрів з менеджменту освіти як неперервний і керований процес набуття майбутніми менеджерами освіти досвіду управлінської діяльності, що дає змогу цілісно сприймати дійсність та діяти на основі гуманістичних ціннісних орієнтацій. У його наукових дослідженнях виокремлено концептуальні ідеї, що розкривають сутність сучасної фахової підготовки в магістратурі вищих педагогічних навчальних закладах [2].

На існування проблем у організації навчання у магістратурі вказують російські науковці Ю. Маленков, В. Сенашенко, Б. Якимович [8; 11; 14]. Зокрема, на думку Б. Якимовича, це стосується консерватизму у функціонуванні вищої школи; всебічному застосуванні традиційного підходу до організації навчального процесу й, відповідно, не впровадженні необхідних новітніх форм та методів навчальної діяльності. У таких умовах виокремлюються дві негативні тенденції: програми

навчання магістрів передбачають наявність великого обсягу самостійної роботи, а насправді підготовка здійснюється за традиційною системою, яка виявляється у недостатній для магістрів самостійності в начальному процесі [14]. В. Сенашенко, у свою чергу, розглядає документальне забезпечення процесів функціонування сучасної магістратури й її невідповідність законодавчим документам, що регламентують діяльність магістратури у контексті Болонського процесу, за яким магістратура є з'єднуючою ланкою між набуттям вищої освіти та науково-дослідною діяльністю [11]. Суперечливі моменти у підготовці магістрів, які ґрунтуються на нечітких визначеннях необхідних компетенцій майбутніх фахівців досліджує Ю. Маленков. Він наголошує на тому, що упродовж останніх десятиліть остаточно так і не сформовано модель спеціаліста, підготовка якого має здійснюватися у сучасній магістратурі, та не виокремлено кінцевого образу висококваліфікованого фахівця. На його думку, серед багатьох критеріїв якості функціонування вищої школи основним необхідно вважати показник «додаткової цінності випускників», що є сукупністю важливих якостей у вигляді знань, умінь, навичок, творчих здібностей і компетенцій, які формуються в магістрів у процесі їх навчальної діяльності [8].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що формування компетентного фахівця у вищій школі відбувається у процесі неперервної освіти та на основі всебічної індивідуалізації навчання. Система неперервної педагогічної освіти покликана сформувати спеціаліста, а також до постійного саморозвитку, самовдосконалення та самоаналізу власної діяльності, здатного до активного самостійного засвоєння знань і дієвого застосування їх на практиці. У зв'язку з цим актуалізується необхідність виокремити чинники, які забезпечують послідовність та наступність на окремих етапах професійної підготовки магістрів: різноманітності видів навчальної і професійної діяльності; неперервності професійного розвитку; передаванні на певному етапі ініціативи магістрам; створенні сприятливих психолого-педагогічних умов, за яких особистість з об'єкта професійної підготовки стає суб'єктом власної професійної діяльності.

Педагогічне дослідження Л. Смалько вказує, що ефективній реалізації принципів неперервної освіти система вищої освіти США завдячує, перш за все, чітко налагодженій мережі індивідуалізованого навчання на всіх рівнях, що сприяє досягненню комфортності у навчанні та високій мотивації, формує у магістрів високий рівень особистої відповідальності [12]. Зміст індивідуалізованої системи навчання майбутніх педагогів дослідницею розглядається на основі вивчення теоретичних моделей курикулуму, який у вищій школі США становить організаційну єдність особистісно-орієнтованих цілей навчання. Цінним у наукових розробках Л. Смалько є обґрунтування завдань, які необхідно розв'язати для забезпечення ефективного впровадження американських моделей підготовки фахівців у вітчизняних педагогічних закладах і окреслення напрямів подальших досліджень у сфері індивідуалізації процесу навчання як оптимального шляху дотримання головної вимоги сучасності – підготовки творчої,

висококваліфікованої особистості фахівця, здатного до цілеспрямованого особистісного розвитку.

М. Нагач у своїх дослідженнях розглядає підготовку майбутніх учителів у школах професійного розвитку США як новітніх педагогічних закладах. Вони утворені шляхом кооперації зусиль між університетами, коледжами та загальноосвітніми школами. Їх головною функцією є забезпечення всебічної професійної підготовки педагогів шляхом інтенсивного засвоєння практичного досвіду. Дослідниця доводить, що практична підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку дещо відрізняється від традиційної педагогічної практики у звичайних школах. У школах професійного розвитку розроблення програм практичної підготовки майбутніх педагогів здійснюється разом із викладачами вищої школи та вчителями загальноосвітніх шкіл. Це повною мірою сприяє розв'язанню постійної проблеми педагогічної освіти: розривом між теорією та практикою у професійній підготовці вчителів [9].

Українською дослідницею С. Бурдіною здійснено розгляд проблем вдосконалення якості підготовки магістрів управління освітою в університетах США, співвідношення теоретичної та практичної підготовки майбутніх керівників освіти, педагогічного та управлінського компонентів в змісті навчання магістрів-управлінців, питання розвитку особистості майбутнього керівника. Предметом дослідження виступали теоретико-методологічні, методичні та організаційні засади підготовки магістрів управління освітою у вищих навчальних закладах США. На думку С. Бурдіної, з метою розвитку гнучкості та вдосконалення вітчизняної магістерської програми у сфері управління освітою, необхідно урізноманітнювати форми та методи роботи з магістрами, розширювати кількість дисциплін за вибором, удосконалювати зміст навчання тощо [3].

У наукових працях Р. Шарана охарактеризовано основні етапи становлення та розвитку дистанційної освіти у США, визначено вплив інформатизації американського суспільства на підготовку магістрів інформаційних технологій та досліджено кваліфікаційні напрями підготовки фахівців інформаційних технологій у навчальних закладах США [13]. Дослідником розкрито особливості професійної підготовки магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США. Серед педагогічних технологій забезпечення дистанційного навчання магістрів Р. Шаран виокремлює синхронне та асинхронне мережеве навчання, консультаційне навчання, кореспондентське навчання, регульоване самонавчання, телекомунікаційне навчання, мультимедіа технології, комп'ютерний тренінг, технології віртуальної реальності та моделювання. Ефективне застосування інтерактивних педагогічних технологій на основі особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів сприяє всебічному залученню магістрів до процесів пізнання, розвитку критичного мислення, активному професійно-особистісному росту, формуванню професійного світогляду.

В основу концепції модернізації вищої педагогічної освіти, в тому числі магістерської, покладено ідеї системного реформування, гуманізації, демократизації, неперервності, випереджувального розвитку. У взаємозв'язку вони утворюють цілісний комплекс ідей, які можуть суттєво змінити систему вищої педагогічної освіти та систему магістерської підготовки зокрема.

Серед актуальних проблем практичної підготовки фахівців у системі вищої освіти України є неузгодженість теоретичного та практичного складників професійного компонента навчальної програми; невміння магістрів застосувати теоретичні знання на практиці; непідготовленість випускників освітніх закладів до практичної діяльності; відсутність ефективної взаємодії між школами та педагогічними навчальними закладами у сфері організації та здійснення практичної підготовки майбутніх учителів.

Вважаємо за доцільне зазначити, що аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить про необхідність подальшого вивчення проблеми підготовки магістрів педагогічної освіти, оскільки окремі її аспекти залишаються висвітленими не повною мірою, зокрема: питання професійної підготовки магістрів педагогічної освіти у системі неперервної освіти; застосування новітніх технологій навчання у процесі магістерської підготовки; забезпечення оптимального співвідношення теорії та практики у процесі підготовки; розвиток професійно важливих якостей майбутніх фахівців педагогічної освіти. Також до актуальних аспектів досліджень, на нашу думку, слід віднести вивчення процесів співпраці з магістрами педагогічної освіти в університетах США, проведення аналізу чинних програм магістерської підготовки у вищих навчальних закладах України та США.

Список використаних джерел:

1. *Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія : підручник / Анатолій Миколайович Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 558 с.*
2. *Берека В. Є. Магістерська підготовка майбутніх менеджерів освіти: монографія / Віктор Євгенович Берека. – Хмельницький : Видавництво ХГПА, 2008. – 357 с.*
3. *Бурдіна С. В. Система підготовки магістрів управління освітою у вищих навчальних закладах США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія і методика управління освітою» / С. В. Бурдіна. – Луганськ, 2008. – 20 с.*
4. *Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / Михайло Захарович Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2006. – 544 с.*
5. *Зязюн І. А. Процеси модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія : польсько-український журнал / за ред. Т. Левовацького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова – К. : AJD, 2006. – VIII. – С. 105–115.*
6. *Кремень В. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін / Василь Кремень // Філософія освіти. – 2008. – № 1-2(7). – С. 15-22.*
7. *Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.*
8. *Маленков Ю. Проблемы подготовки магистров с высокой добавленной ценностью /*

- Ю. Маленков // *Высшее образование России*. – 2008. – № 12. – С. 33–41.
9. Нагач М. В. Підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку в США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. В. Нагач. – К., 2008. – 21 с.
 10. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія // Н. Г. Ничкало // *Неперервна професійна освіта: теорія і практика : наук.-метод. журнал*. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 10–21.
 11. Сенашенко В. О тенденциях реформирования магистратуры в структуре российской высшей школы / В. Сенашенко, В. Халин // *Высшее образование России*. – 2008. – № 3. – С. 9–22.
 12. Смалько Л. Є. Індивідуалізоване навчання в системі підготовки майбутнього педагога у США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 «Теорія навчання» / Л. Є. Смалько. – К., 2000. – 20 с.
 13. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Р. В. Шаран. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – 20 с.
 14. Якимович Б. Инструмент магистратуры: опыт и перспективы / Б. Якимович // *Высшее образование России*. – 2008. – № 2. – С. 21–26.